

Łukasz Wojtasik
Fundacja „Dzieci Niczyje”

Sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci przy użyciu Internetu

Artykuł charakteryzuje formy wykorzystywania seksualnego dzieci przy użyciu Internetu i przytacza ustalenia badawcze dotyczące charakterystyki sprawców przestępstw tego typu. Analiza spraw zarejestrowanych w amerykańskich instytucjach wymiaru sprawiedliwości doprowadziła do wyróżnienia trzech kategorii internetowych przestępstw seksualnych wobec dzieci: przestępstw przeciwko zidentyfikowanej ofierze, przestępstw ujawnionych w wyniku prowokacji policyjnej oraz internetowej pornografii dziecięcej. Charakterystyka sprawcy „internetowego” nie różniła się istotnie od obrazu „tradycyjnych” sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci.

Według dostępnych statystyk i danych badawczych zdecydowana większość przestępstw seksualnych wobec dzieci popełniania jest przez mężczyzn w wieku średnim (Janet 2001). Trudno jednak wskazać inne charakterystyczne cechy sprawców. Wbrew stereotypom nie jest to status społeczny ani jakiegokolwiek cechy psychologiczne lub związane z fizycznością.

Czy kategoria sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci, którzy używają w tym celu Internetu, odznacza się jakimiś charakterystycznymi cechami? Wydawać by się mogło, że w tej kategorii sprawców

znajdą się ci, którzy wykorzystują seksualnie dzieci również w realnym świecie, a przy tym są użytkownikami komputera i korzystają z Sieci. Okazuje się jednak, że za sprawą nowych mediów krąg sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci znacznie się rozszerza. Różne formy krzywdzenia dzieci w Sieci podejmowane są przez osoby, które nie zachowałyby się tak bez pośrednictwa mediów elektronicznych (Arnaldo 2001). Zdają się to potwierdzać również statystyki świadczące o wzroście skali wykorzystywania seksualnego dzieci od czasu upowszechnienia się Internetu (Carr 2004).

Terminologia

Celem tego artykułu jest próba zebrania dostępnych danych dotyczących specyficznych cech osób, które dopuszczają się wykorzystywania seksualnego dzieci przy użyciu Internetu, czyli sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci. W potocznych rozważaniach na ten temat często zamiennie z terminem „**sprawca**” używa się termi-

nu „**pedofil**”, podczas gdy zakres znaczeniowy tych terminów różni się. Działania związane z wykorzystywaniem seksualnym dzieci nie zawsze wynikają z preferencji seksualnych sprawcy. Szczególnie wyraźnie widać to w przypadku działań w Internecie, gdzie repertuar form wykorzystywania seksualnego dzieci jest bardzo szeroki.

I tak na przykład, w opierającym się na Internecie przemyśle pornografii dziecięcej sprawcami wykorzystywania są przede wszystkim producenci tego typu materiałów, których motywacją jest często jedynie strona finansowa tego procederu. Dystrybutorzy pornografii, podobnie jak producenci, również często działają wyłącznie ze względu na korzyści finansowe. Zasada ta dotyczy także innych form komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci, których sprawcy coraz szerzej korzystają z możliwości Sieci, np. prostytutka dziecięca, sexturystyka.

W przypadkach uwodzenia dzieci za pośrednictwem Internetu również trafniej-

sze jest posługiwanie się szerszym terminem „sprawca wykorzystywania seksualnego”. Sprawcy takich czynów to często ludzie młodzi. W sytuacji kiedy nieletnia ofiara jest od nich jedynie nieznacznie młodsza, a w szczególności gdy sprawca również jest osobą nieletnią, nie można mówić o pedofilii.

Wątpliwości budzi również cyberseks – nowa forma relacji seksualnych właściwa wyłącznie nowym mediom, takim jak Internet czy telefony komórkowe. Jeżeli uczestnikiem tego rodzaju kontaktu jest dziecko i osoba dorosła, uznajemy to za wykorzystywanie seksualne, ale trudno orzekać o preferencjach seksualnych sprawcy, używając terminu „pedofil”.

Formy wykorzystywania seksualnego dzieci w Sieci

Analiza problemu wykorzystywania seksualnego dzieci za pośrednictwem Internetu oraz próba charakterystyki sprawców wykorzystywania wymaga omówienia podstawowych form tego zjawiska.

Prezentowanie dzieciom materiałów pornograficznych

Pornografia w Internecie jest powszechnie dostępna. Z badań przeprowadzonych wśród dzieci korzystających w Polsce z Internetu wynika, że 80% z nich mimowolnie spotyka się w Sieci z takimi materiałami, najczęściej przy okazji poszukiwania innych treści (Wojtasik 2003).

Dostawcy usług internetowych i administratorzy serwisów pornograficznych nie dbają o ograniczenie przypadkowego dostępu dzieci do pornografii. Promocja serwisów pornograficznych niejednokrotnie świadomie obejmuje również nieletnich.

Prezentowanie nieletnim materiałów pornograficznych jest formą wykorzystywania seksualnego dzieci zakazaną prawnie. Trudno jednak wszystkich właścicieli witryn pornograficznych uznać za sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci, tak jak trudno przyjąć, że ich intencją jest prezentowanie zasobów tych serwisów dzieciom. Tym niemniej, w przypad-

kach braku zabezpieczeń, a tym bardziej w sytuacji świadomych działań ułatwiających nieletnim dostęp do treści pornograficznych, można uznać, że osoby te ponoszą odpowiedzialność za udostępnianie dzieciom pornografii.

Sprawa jest bardziej ewidentna w sytuacji intencjonalnej prezentacji pornografii dzieciom. Przesyłanie zdjęć o takim charakterze czy kierowanie dzieci na strony pornograficzne jest klasycznym elementem uwodzenia dzieci za pośrednictwem Internetu (Berson 2003). Takie praktyki mają oswoić dzieci z tematyką seksu i ułatwić rozmowę na ten temat, co w efekcie prowadzić ma do zaaranżowania spotkania w rzeczywistym świecie. Często w takiej sytuacji nieletnim prezentowana jest pornografia z udziałem dzieci.

Uwodzenie dzieci

Uwodzenie dzieci za pośrednictwem Sieci jest coraz częściej rejestrowanym zjawiskiem. Przedstawić je można obrazowo jako efekt zmiany terenu działania pedofilów z przyszkolnych parków na środowisko Internetu. Faktycznie, serwisy umożliwiające komunikację *on-line*, wszelkiego rodzaju czaty i komunikatory, ułatwiają osobom zainteresowanym wy-

korzystywaniem seksualnym dzieci łatwe nawiązywanie kontaktu z potencjalnymi ofiarami. Przyczyniają się do tego coraz większa popularność tego typu serwisów wśród dzieci, anonimowość rozmówców i naiwność dzieci, a także brak świadomości zagrożenia.

Proces uwodzenia dzieci w Sieci, zwany w literaturze przedmiotu terminem *grooming*¹, bywa długotrwały. Na początku dorosły podaje się za rówieśnika potencjalnej ofiary, zdobywa informacje o dziecku, jego zaufanie. Następnie dorosły namawia dziecko do przesłania zdjęcia. Częstokroć na kolejnym etapie, dorosły przesyła ofierze pornografię dziecięcą, żeby oswoić ją z sytuacją współżycia seksualnego dziecka z dorosłym.

Wirtualny seks

Wirtualny seks, zwany również cyberseksem, jest stosunkowo nowym zjawiskiem, które pojawiło się wraz z serwisami internetowymi, które umożliwiają komunikację w czasie rzeczywistym. Proces angażowania dziecka w rozmowy o charakterze seksualnym przebiega zazwyczaj podobnie do wyżej opisanego procesu uwodzenia dzieci, z tym że nie prowadzi on do spotkania, a jedynie do aktywności *on-line*, która w efekcie ma doprowadzić do zaspokojenia seksualnego sprawcy. Z przytaczanych już badań Fundacji „Dzieci Niczyje” wynika, że 56% dzieci wciąganych jest mimowolnie w rozmowy o charakterze seksualnym (Wojtasik 2003). Nie wiemy, jak często są to działania osób dorosłych oraz w jakiej części intencją rozmówcy jest doprowadzenie do spotkania z dzieckiem, a w jakiej jedynie kontakt *on-line*. Nie ulega natomiast wątpliwości, że rozmowy tego typu, szczególnie wulgarne i agresywne, mogą mieć na dzieci szkodliwy wpływ. Z badań wynika, że ok.

20%–30% dzieci angażowanych w rozmowy o tematyce seksualnej odczuwa związany z tym lęk i przeżywa stres (Wojtasik 2003; Finkelhor 2001).

Pornografia dziecięca – produkcja, dystrybucja, konsumpcja

Produkcja i obrót pornografią dziecięcą to obecnie olbrzymi, globalny proceder przestępczy, którego ofiarami padają rok rocznie tysiące dzieci. Zorganizowany przemysł pornograficzny to podstawowe, ale nie jedyne źródło materiałów pornograficznych w Internecie. W jego zasobach znajduje się również wiele zdjęć amatorskich, wykonywanych przez sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci głównie w celu wymiany materiałów pornograficznych w obrębie tzw. kręgów pedofilskich działających w Sieci². Zdarza się, że dzieci same są dostawcami zdjęć o charakterze pornograficznym. Utrwalają je za pośrednictwem coraz popularniejszych kamer internetowych czy aparatów cyfrowych pod wpływem manipulacji i gratyfikacji ze strony poznanych w Sieci osób dorosłych. Jest to jednak zjawisko marginalne.

W przypadku produkcji pornografii dziecięcej nie ma wątpliwości – każda osoba odpowiedzialna za produkowanie materiałów pornograficznych z udziałem dziecka popełnia przestępstwo i jest sprawcą wykorzystywania seksualnego dzieci. Osoby dorosłe prezentowane w tego typu materiałach często są przymuszane do uczestnictwa w sesji pornograficznej i stają się, obok dzieci, ofiarami producentów pornografii.

Dystrybucja pornografii z udziałem dzieci również jest zabroniona w większości kodeksów prawnych, i chociaż często jest udziałem osób nie zaangażowanych w proces produkcji, ją także należy uznać za formę wykorzystywania seksualnego dzieci.

¹ Z ang. hodowanie, pielęgnowanie ofiar.

² Kręgi pedofilskie (ang. *pedophile rings*) to międzynarodowe grupy pedofilów kontaktujących się ze sobą za pośrednictwem Internetu głównie w celach wymiany pornografii dziecięcej. Na przykład, przystąpienie do jednej z bardziej znanych tego typu struktur, klubu Wonderland, warunkowane było dostarczeniem 10 tys. niepublikowanych zdjęć pornograficznych z udziałem dzieci.

Odnośnie konsumpcji pornografii dziecięcej pojawiają się opinie, że posiadanie pornografii dziecięcej czy też korzystanie z tego typu zasobów internetowych nie powinno być penalizowane i nie ma bezpośredniego związku z wykorzystywaniem seksualnym dzieci. Trudno się jednak zgodzić z takimi poglądami, czego wyrazem są międzynarodowe i krajowe akty prawne, które uznają posiadanie pornografii dziecięcej za przestępstwo³.

Prostytucja dziecięca

W procederze prostytucji dziecięcej coraz częściej wykorzystywane są możliwości, jakie dają nowe media – zarówno telefony

komórkowe, jak i Internet. Można wyróżnić dwa główne modele wykorzystania Sieci do tego celu. Zdarza się, że dzieci manipulowane są przez dorosłych i na ich polecenie świadczą usługi seksualne poza Internetem osobom poszukującym w Sieci nieletnich partnerów. W tym przypadku sprawcą wykorzystywania seksualnego dziecka jest zarówno stręczyciel, jak i klient. Czasami dzieci same kontaktują się za pośrednictwem serwisów komunikacyjnych z dorosłymi i proponują im usługi seksualne w zamian za odpowiednią zapłatę. Fakt, że w takich przypadkach inicjatywa leży po stronie dziecka w żaden sposób nie zwalnia dorosłego sprawcy od odpowiedzialności.

Charakterystyka sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci w Internecie – ustalenia badawcze

Dane statystyczne, jak i rejestry policyjne nie dają możliwości wnioskowania o omawianej tu kategorii sprawców, gdyż nie rozróżniają przestępstw popełnionych z użyciem Internetu od tych samych przestępstw popełnionych w tradycyjny sposób. Badania naukowe związane z tą tematyką również należą do rzadkości. Wyjątek stanowią projekty badawcze, realizowane przez amerykańską organizację NCMEC (National Center for Missing & Exploited Children).

Pierwszy z nich dotyczył doświadczeń dzieci związanych z wykorzystywaniem seksualnym w Internecie (Finkelhor i in. 2000). Wyniki wykazały różnice w obrazie „tradycyjnego” i „internetowego” sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci. Niemal połowa (48%) dzieci, które zgłaszały doświadczenie w Sieci niechcianych kontaktów i propozycji seksualnych, wskazywała jako sprawców osoby poniżej 18. roku życia. Osoby pełnoletnie stanowiły niespełną czwartą część sprawców. W pozostałych przypadkach dzieci nie umiały

określić wieku osób, które się z nimi kontaktowały. Istotna różnica dotyczy również płci sprawcy. Dzieci w blisko 20% wskazywały na kobiety (Finkelhor 2001).

Nie można jednak uznać przytaczanych ustaleń badawczych za rzetelną charakterystykę sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci w Internecie. Dzieci określały wiek i płeć sprawcy na podstawie rozmowy w Internecie. Nigdy nie spotkały się z nim w rzeczywistym świecie. Ponadto opinie dzieci dotyczyły jedynie rozmów o charakterze seksualnym, więc jednej z wielu form wykorzystywania seksualnego dzieci w Sieci.

Kolejny projekt badawczy NCMEC, zrealizowany w 2003 r., dostarcza więcej informacji o sprawcach i – ze względu na przyjętą metodologię – są to dane dużo bardziej miarodajne⁴. Badania miały na celu ustalenie praktyki instytucji wymiaru sprawiedliwości w przypadkach wykorzystywania seksualnego dzieci przy użyciu Internetu. Ze względu na wspomniane ograniczenia statystyk, autorzy

³ W Polsce od maja 2004 r., zgodnie z art. 202 k.k., również obowiązuje zakaz posiadania materiałów pornograficznych z udziałem dzieci.

⁴ J. Wolak, K. Mitchel, D. Finkelhor, *Internet Sex Crimes Against Minors. The Response of Law Enforcement*, Crimes Against Children Research Centre 2003.

badań przesłali ankiety do 2574 lokalnych, stanowych i narodowych instytucji wymiaru sprawiedliwości z pytaniami, dotyczącymi odnotowanych w ostatnim roku przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci przy użyciu Internetu. Informacje uzyskane w ten sposób uzupełnianie były w toku ankiet telefonicznych.

Dla potrzeb badań przyjęto, że wykorzystywanie seksualne dzieci związane jest z Internetem, jeżeli występuje jedna z następujących sytuacji:

- Relacja „sprawca – ofiara” została zainicjowana *on-line*.
- Sprawca jest znajomym lub członkiem rodziny ofiary i komunikował się z nią za pośrednictwem Internetu w celu późniejszego wykorzystania seksualnego.

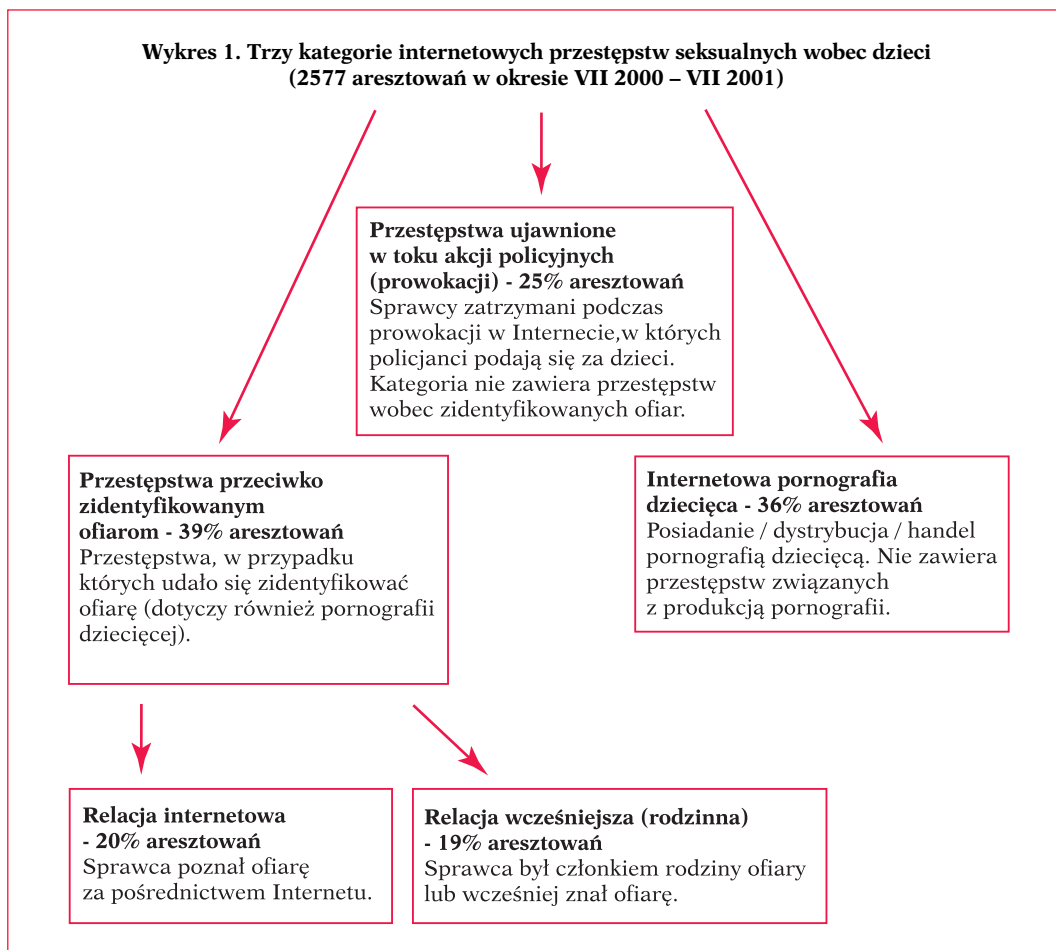
- Sprawa jest związana ze śledztwem prowadzonym w Internecie.

- Sprawa dotyczy dystrybucji *on-line* (otrzymywania lub przesyłania) pornografii dziecięcej lub porozumienie w tych kwestiach zawarte zostało *on-line*.

- Na twardym dysku komputera dorosłej osoby lub nośnikach przenośnych jak dyskietki, płyty CD itp. znaleziona została pornografia dziecięca.

Zgodnie z przyjętą definicją ustalono, że przez rok (od lipca 2000 r.) odpowiednie instytucje amerykańskie odnotowały 2577 przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci z użyciem Internetu, które zakończyły się aresztowaniem sprawcy. Nie oddaje to oczywiście faktycznej skali zjawiska ze względu na wyjątkowo

Wykres 1. Trzy kategorie internetowych przestępstw seksualnych wobec dzieci (2577 aresztowań w okresie VII 2000 – VII 2001)

wysoką „ciemną” liczbę tego typu przestępstw (Wolak 2003). Analiza reprezentatywnej liczby tego typu spraw przynosi jednak wiele cennych informacji na temat omawianego problemu, w tym na temat sprawców.

W toku badań odnotowano różne formy wykorzystywania dzieci – propozycje seksualne, uwodzenie dzieci, produkcję, dystrybucję i posiadanie pornografii dziecięcej. Wszystkie przypadki przyporządkowano do jednej z trzech kategorii.

Przestępstwa przeciwko zidentyfikowanym ofiarom

Do tej kategorii autorzy badań zaliczyli wszystkie przestępstwa seksualne, w przypadku których udało się w toku dochodzenia zidentyfikować ofiarę. Kategoria ta zawiera przypadki planowanych i zrealizowanych bądź nie zrealizowanych przestępstw seksualnych wobec dzieci, przypadki produkcji pornografii dziecięcej i zabronionych prawem propozycji seksualnych. Przypadki zaliczone do tej kategorii (998) stanowiły 39% wszystkich odnotowanych przestępstw.

Spodziewano się, że zdecydowana większość tego typu ofiar nie zna wcześniej

sprawcy – poznaje go dopiero w Sieci. Tymczasem takie przypadki stanowią jedynie część przestępstw zaliczanych do omawianej kategorii (20% ogółu aresztowań), reszta (19% aresztowań) to przypadki, w których ofiara zna sprawcę – jest członkiem tej samej rodziny, jego krewnym lub znajomym. Jest to ważna informacja na temat sprawców przestępstw internetowych wobec dzieci. Okazało się, że często posługują się oni jedynie Internetem, planując czy wykorzystując seksualnie znanę wcześniej dziecko.

Przestępstwa ujawnione w toku akcji policyjnych (prowokacji)

Niedozwolona w Polsce prowokacja policyjna wobec przestępców internetowych z powodzeniem stosowana jest w innych krajach, również w USA. Oficerowie policji logują się na internetowych czatach jako 13–15-letnie dzieci i czekają na kontakt ze strony dorosłego, poszukującego w Sieci ofiary. Policjanci nie prowokują rozmów na tematy związane z seksem, a jedynie odpowiadają na tego typu zaczepki. Pozwalają sprawcy na nawiązanie głębszej relacji z domniemaną ofiarą, której finałem jest zazwyczaj propozycja spotkania. Na miejscu spotkania dochodzi do aresztowania.

Takie sytuacje zaliczone zostały do kolejnej kategorii przestępstw seksualnych popełnionych wobec dzieci przy użyciu Internetu (644 sprawy, około 25% wszystkich aresztowań). Kategoria ta uwzględnia jedynie planowanie wykorzystania seksualnego dziecka. Czasami okazuje się, że sprawcy zatrzymani w toku prowokacji policyjnych mają już na koncie przestępstwa popełnione wobec dzieci. Takie przypadki trafiały do kategorii przestępstw przeciwko zidentyfikowanym ofiarom.

Internetowa pornografia dziecięca

Kolejna kategoria zawiera przypadki dystrybucji, handlu i posiadania pornografii dziecięcej. Jeżeli sprawcy tego typu przestępstw jednocześnie produkowali pornografię dziecięcą, w inny sposób wykorzystywali

seksualnie dzieci lub zostali zatrzymani dzięki prowokacji policyjnej, trafiali do jednej z poprzednio omówionych kategorii.

Ogólnie do tej kategorii zaliczono 935 sprawców (36% aresztowań).

Charakterystyka sprawców

Badania, obok informacji o specyfice pracy instytucji wymiaru sprawiedliwości i charakterystycznych cechach popełnianych przestępstw, dostarczyły badaczom informacji o sprawcach przestępstw związanych z wykorzystywaniem seksualnym dzieci przy użyciu Internetu.

Niemal wszyscy sprawcy byli mężczyznami (99%), rasy białej (92%) powyżej 25. roku życia (86%) i działali w pojedynkę (97%). Około 10% aresztowanych było już wcześniej zatrzymywanych za przemoc seksualną wobec dzieci.

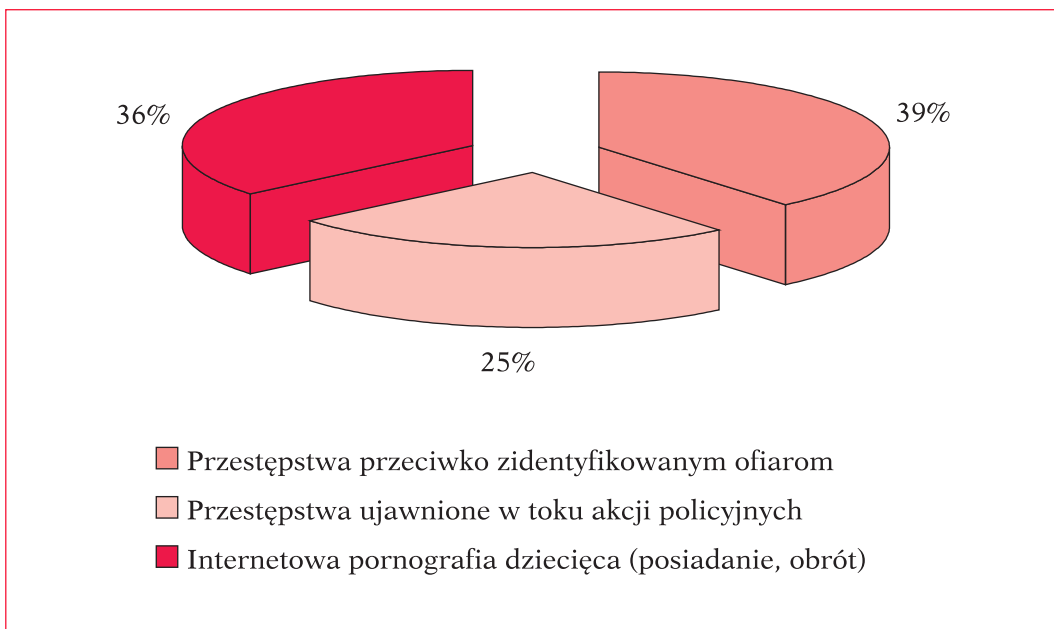
Tabela 1. Wiek sprawców internetowych przestępstw seksualnych wobec dzieci

Wiek sprawców	%
17 i młodsi	3
18–25 lat	11
29–39 lat	45
40 lat i starsi	41

Przestępstwa przeciwko zidentyfikowanym ofiarom

Sprawcy zakwalifikowani zostali do jednej z trzech wyróżnionych kategorii przestępstw (wykres 2). Jednak najczęściej dopuszczali się oni różnych form wykorzy-

stywania seksualnego dzieci. Najczęstszą z nich okazało się posiadanie pornografii dziecięcej. Odnaleziono ją u dwóch trzecich aresztowanych sprawców (67%).

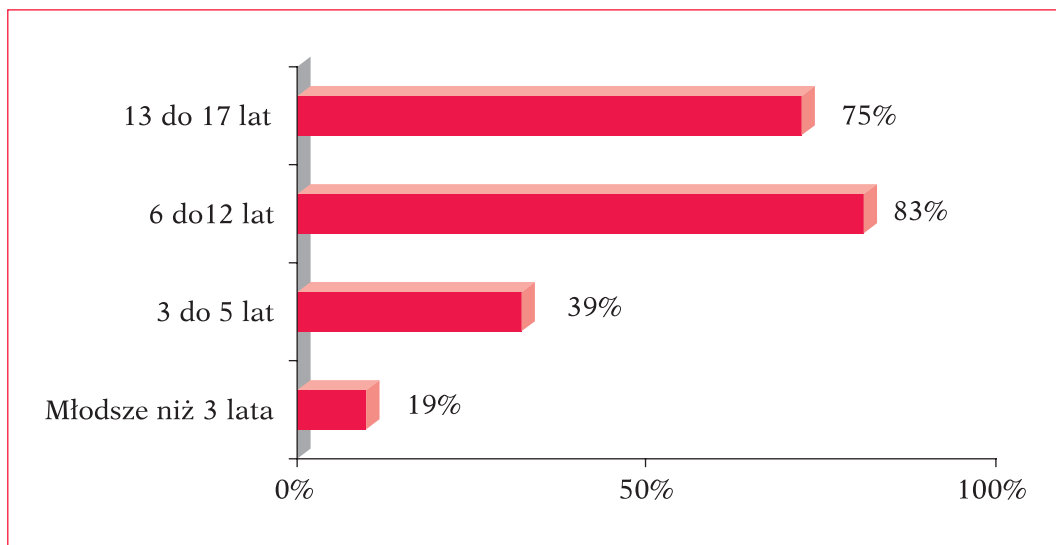

Wykres 2. Rodzaje internetowych przestępstw seksualnych wobec dzieci

Byli to wszyscy sprawcy zakwalifikowani do kategorii „internetowa pornografia dziecięca”, ponad połowa (52%) aresztowanych za przestępstwa wobec zidentyfikowanych ofiar oraz 41% zatrzymanych podczas prowokacji policyjnych.

Dzięki badaniom udało się również ustalić charakter posiadanych materiałów pornograficznych z udziałem dzieci.

83% aresztowanych miało materiały przedstawiające dzieci w wieku od 6 do 12 lat, 39% – dzieci od 3 do 5 lat, 19% – dzieci poniżej 3. roku życia. Zdecydowana większość sprawców posiadała materiały nie pozostawiające wątpliwości, co do ich kwalifikacji jako pornografii (80% – penetracja, 71% – inna forma kontaktu seksualnego dorosłego z dzieckiem).

Wykres 3. Wiek ofiar pornografii dziecięcej znalezionej u zatrzymanych sprawców

Podsumowanie

Rozwój nowych mediów, takich jak Internet czy telefony komórkowe, wpływa niewątpliwie na skalę wykorzystywania seksualnego dzieci. Czy warunkuje również zmianę charakterystyki sprawców? Sugerują to wyniki pierwszych z omawianych badań. Nie są one jednak w pełni wiarygodne, gdyż wskazania respondentów nie były możliwe do zweryfikowania. Można przypuszczać, że średni wiek osób inicjujących rozmowy z dziećmi na tematy związane z seksem w Internecie jest faktycznie niższy

niż średni wiek „tradycyjnego” sprawcy. Wynikać to może z faktu, iż wielu młodych użytkowników Sieci, nie zdając sobie sprawy z potencjalnej szkodliwości takich działań, inicjuje je bez rzeczywistego seksualnego zainteresowania dzieckiem.

Drugie z przytoczonych badań dotyczyły intencjonalnych przestępstw wykorzystywania seksualnego dzieci. Charakterystyka sprawców tych przestępstw nie wydaje się istotnie różnić od obrazu sprawców „tradycyjnych”.

The article characterizes forms of child sexual abuse on the Internet and report research findings concerning the characteristics of offenders who commit such crimes. The analysis of cases registered in American law enforcement institutions has identified three categories of Internet-based sexual offenses against children: offenses against an identified victim, offenses disclosed as a result of a police provocation, and Internet-based child pornography. The characteristics of an "Internet-based" offender have not been significantly different from the image of a "traditional" child sexual abusers.

Bibliografia

- Arnaldo C. A. (2001), *Child abuse on the Internet: Ending the silence*, Berghahn Books and UNESCO, Paris.
- Berson R. (2003), *Cyberofiary: Psychospołeczne konsekwencje wykorzystywania młodzieży za pośrednictwem Internetu*, „Dziecko Krzywdzone” nr 2.
- Carr J. (2004), *Child abuse, child pornography and the internet*, NCH, www.nch.org.uk.
- Finkelhor D., Mitchell K. J., Wolak J. (2000), *Online Victimization: A Report on the Nation's Youth*, Crimes Against Children Research Centre, www.missingkids.com
- Janet S. (2001), *Child abuse and the Internet*, Child Abuse Prevention Issues nr 15.
- Wojtasik Ł. (2003), *Pedofilia i pornografia w Internecie – zagrożenia dla dzieci. Raport z badań*, „Dziecko Krzywdzone” nr 5.
- Wolak J., Mitchel K., Finkelhor D. (2003), *Internet Sex Crimes Against Minors. The Response of Law Enforcement*, Crimes Against Children Research Centre, www.missingkids.com